

Dajnkov *Veliki katekizem* za katoliške Slovence med Muro in Dravo

Vinko Škafar

Breg 18, SI 3000 Celje, vinko.skafar@rkc.si

Avtor predstavlja *Veliki katekizem*, ki ga je Peter Dajnko (1787–1873) prevedel iz nemščine v vzhodnoslovenski (knjižni) jezik. Izšel je v treh izdajah (1826, 1833, 1837) in je bil namenjen katoliškim Slovcem med Dravo in Muro, ki so spadali v sekovsko škofijo. V vseh treh izdajah je Peter Dajnko uporabljal novi slovenski črkopis, ki se je po njem imenoval dajničica. Pomembno je predvsem to, da je bil Dajnkov *Veliki katekizem* obvezna osnovnošolska knjiga.

Ključne besede: Peter Dajnko, *Veliki katekizem*, Christoph Bartholomäus Anton Migazzi, Johann Ignaz von Felbiger, Jurij Japelj, Slovenci med Muro in Dravo

Der Autor stellt den Großen Katechismus (*Veliki katehizem*) vor, den Peter Dajnko (1787–1873) aus dem Deutschen in die oststeirische Landesvariante der slowenischen Schriftsprache übersetzte. In drei Auflagen erschienenenes Werk (1826, 1833, 1837) war für katholische, zwischen den Flüssen Drau und Mur lebende und zur Diözese Seckau gehörende Slowenen bestimmt. Für alle drei Ausgaben ist die neue slowenische Schrift namens Dajničica charakteristisch. Besonders zu betonen ist, dass Dajnkos *Veliki katehizem* ein Pflichtlehrbuch in der Grundschule war.

Schlüsselwörter: Peter Dajnko, *Veliki Katehizem*, Christoph Bartholomäus Anton Migazzi, Johann Ignaz von Felbiger, Jurij Japelj, Slowenen zwischen Mur und Drau

Uvod

Tridentinski koncil (16. stoletje) si je postavil pomembno nalogo pripraviti nov katekizem, ki naj bi upošteval koncilске dekrete z različnih teoloških področij (dogmatično, moralno, biblično, cerkvenopravno). *Catechismus Romanus*, ki je bil leta 1566 po ukazu papeža Pija V. objavljen v latinščini, je bil podlaga različnim narodnim in stanovskim katekizmom. Raziskavo sem umestil v obe Radgoni, nemško (danes Bad Radkersburg)¹ in slovensko (danes Gornja

¹ Cerkev sv. Janeza Krstnika v današnji avstrijski Radgoni se omenja leta 1402, kot samostojna župnija pa šele ob koncu 15. stoletja, ko se je kot nova župnija ločila od župnije in cerkve sv. Ruperta, ki je stala v današnji slovenski Gornji Radgoni. V letih 1395–1542 so imeli v avstrijski Radgoni samostan s cerkvijo sv. Jakoba avguštinski kanoniki, ki so leta 1542 samostan s cerkvijo zapustili. Leta 1614 so kapucini dobili skoraj porušen avguštinski

Radgona),² ki sta v Dajnkovem času spadali v Sekovsko škofijo s sedežem v Gradcu. Začel bom z ohranjanjem slovenščine v 17. in 18. stoletju v obeh današnjih Radgonah. Nato bom na kratko predstavil slovenske, predvsem slovensko štajerske katekizme v drugi polovici 18. stoletja, nastanek avstrijskega *Velikega katekizma*, ki je leta 1777 izšel na Dunaju, Japljev (1779) in predvsem Dajnkov (1826, ²1833, ³1837) prevod tega uradnega avstrijskega katekizma. Kot zanimivost bom predstavil cerkveno in državno dovoljenje za natis Dajnkovega prevoda *Velikega katehizma* in objavil *Predgovor* Dajnkovega katekizma iz leta 1837, ki je nekatekizemski uvod v uradno besedilo z vprašanji in odgovori. Vsebino katekizma bom samo nakazal, nekaj več pozornosti, čeprav samo vzorčno, bom posvetil opombam, ki jih je Dajnko prevedel iz avstrijskega *Velikega katehizma* in je z njimi obogatil uporabnike svojega vzhodnoštajerskega prevoda; Japelj jih ni prevedel.

Prispevek radgonskih kapucinov k ohranjanju slovenščine v 17. in 18. stoletju v Radgoni

O slovenščini v današnji avstrijski Radgoni sem pred leti objavil dva prispevka (Škafar 2003: 17–51, 2005: 171–183). V knjižnici varaždinskega kapucinskega samostana sem našel *Dalmatinovo Biblijo*, ki je do razpusta kapucinskega samostana v avstrijski Radgoni (1816) pripadala radgonskemu kapucinskemu samostanu – lastnik *Loci Capucinatorum Radkerspurgi* je vpisan v sedanji varaždinski izvod Dalmatinove biblije (Škafar 2003: 44–46). Kapucini v avstrijski Radgoni so imeli ob nemških redno tudi dva slovenska pridigarja, »praznične-ga« in »rednega« (Škafar 2003: 33–34). P. Zaharija iz Jarenine je v popisu vseh radgonskih kapucinov leta 1740 omenjen kot redni slovenski pridigar in voditelj procesije (Škafar 2003: 33); to pomeni, da so tudi v avstrijski Radgoni uprizarjali spokorniško slovensko pasijosko procesijo podobno kot v Škofje Loki (leta 1721 jo je napisal p. Romuald Marušič). To dokazuje, da so prebivalci avstrijske Radgone in njene okolice, tj. štajerski Slovenci iz slovenskih vasi, ki so spadale v župnijo avstrijske Radgone, dobivali evangeljsko oznanilo tudi v slovenskem jeziku. V 17., 18. in na začetku 19. stoletja so radgonski kapucini v Marijini

samostan, ki so ga leta 1617 začeli obnavljati. V avstrijski Radgoni so kapucini ostali do leta 1816, torej dvesto let.

² Gornjeradgonska cerkev sv. Ruperta se omenja kot župnijska cerkev že leta 1446. Današnja Župnija sv. Petra v Gornji Radgoni je bila »ponovno« ustanovljena kot župnija 22. 5. 1811, sedanja gornjeradgonska cerkev pa je bila zidana leta 1813, pozneje podrti in spet zidana ter posvečena 1892.

cerkvi pridigali v slovenščini. Vse do leta 1920 so v avstrijsko Radgono radi prihajali tudi verniki iz Prekmurja in Slovenskih goric, na kar spominja tudi slovenski napis nad vrati radgonske Marijine cerkve. Gotovo je Peter Dajnko kot dolgoletni kaplan v avstrijski Radgoni slovensko pridigal in vodil različne pobožnosti prav v radgonski Marijini cerkvi. Domnevam, da je v Marijini cerkvi tudi razlagal ali vsaj predstavil prvo izdajo svojega *Velikega katehizma*, ki je izšel leta 1826, ko je bil kaplan v avstrijski Radgoni. Marijina cerkev je bila do konca prve svetovne vojne »slovenska cerkev« in so v njej bila različna bogoslužja in pridige v slovenščini med mašo, ki je bila takrat v latinščini.

Z avstrijsko Radgono sta v času Marije Terezije sredi 18. stoletja povezana tudi dva slovenska rokopisa kapucina p. Bernarda Apostla (1711–1784) iz Maribora: droben rokopis *Slovenski priročnik molitev za bolnike* (Radgona, 1757) in obsežen rokopisni *Nemško-slovenski slovar* (*Dictionarium Germanico-Slavonicum*, 1760), ki ima 55.524 besed (Škafar 2003: 37–44).

Peter Dajnko je imel še posebno srečo, da je v njegovem radgonskem času do leta 1831, ko je odšel k Veliki Nedelji, v obeh Radgonah bila slovenščina »domača«, saj so ljudje lahko kupovali slovenske knjige »v Alojz Wajcinger'ovemi knjiži«, ki je bila v avstrijski Radgoni. Leta 1810 je Janez Nepomuk Primic (1785–1823) ustanovil v Gradcu *Slovensko društvo* (*Societas slovenica*) in že leta 1811 dal pobudo za ustanovitev stolice slovenskega jezika na graškem liceju, na katerem je slovenščino poučeval – zaradi bolezni – žal samo do leta 1813. Gotovo je vse to vplivalo na Dajnka dijaka in nato graškega študenta filozofije in teologije. Gradec je spodbudno vplival na ambicioznega in nadarjenega študenta ter poznejšega jezikoslovca, kulturnika in duhovnika Petra Dajnka, ki je dočakal visoko starost.

Slovenski katekizmi v drugi polovici 18. stoletja

Na Kranjskem, Štajerskem, Koroškem, v Prekmurju in na Primorskem so se uveljavile različne priredbe in izdaje katekizmov (Andoljšek 1978: 41–43). V Ljubljani in na Štajerskem je bil v uporabi katekizem Ignaca Parhamerja (1715–1786). V Ljubljani je kranjski Parhamerjev *Cathechismus, tu je bukvice tiga ispraševanja* izšel večkrat (1760, 1761, 1762, 1766, 1770), tri vzhodnoštajerske različice prevodov (17158, 1764 in 1777) pa so izšle v Gradcu pod naslovom *Občinska knjižica ispitavanja (Kratka spitavanja teh pet štükov keršanskoga navüka)*. Prvo graško izdajo je najbrž pripravil Gregor Jožef Plohl (1730–1800), ki je obiskoval gimnazijo v Varaždinu, filozofijo in teologijo študiral v Gradcu, nato pa je bil ptujski župnik in dekan. Parhamerjev katekizem je bil za »graške« Slovence leta 1758 natisnjen v kajkavskem jeziku in črkopisu; druga izdaja leta 1764 je

ohranila kajkavski črkopis, vendar se je oddaljila od kajkavščine; v tretji izdaji leta 1777 je kajkavski črkopis zamenjala bohoričica, v vzhodnoštajerskem jeziku pa je ostalo le še nekaj kajkavizmov (Jesenšek 2015: 82–83). Martina Orožen (1973: 130) misli, da je vzhodnoštajerski Parhamerjev katekizem s prevzemom bohoričice dokazal, da je bil kranjski knjižni jezik tudi na tem področju dovolj znan, zato je bila naslonitev nanj naravna in edino možna. Nekaj časa so v slovenskem delu Sekovske škofije uporabljali tudi katekizem, ki gaje pripravil duhovnik Peršič in je izšel leta 1782 v Gradcu (Snoj 1985: 392–393).

Jožef Anton Jakomini (1755–1830), teologijo je študiral v Rimu in je bil lavantinski župnik, je iz latinščine prevedel poseben katekizem, ki je izšel leta 1790, leta 1791 pa je izdal tudi kateheze v latinščini, ki jih je v slovenščino prevedel Andrej Reya, župnik v Zibiki.

V Istri sta znana Klepšetov *Synopsis catechetica* (Katehetski povzetek) iz leta 1743 in 1757 ter izgubljeni Kosanov katekizem iz leta 1749 (Snoj 1985: 390–393).

Avstrijski Veliki katekizem

V deželah pod habsburško oblastjo je Marija Terezija 6. decembra 1774 izdala *Splošne šolske naredbe*, ki so uvedle šolsko obveznost in verouk kot obvezni predmet. Za verouk v šoli je bil potreben primeren učbenik – katekizem, ki je leta 1777 izšel na Dunaju. Izvod uradne izdaje katoliškega katekizma je danes ohranjen v knjižnici Univerze v Freiburgu: *Der grosse Katechismus mit Fragen, und Antworten samt der Einleitung in die Kenntniß der Gründe der Religion und den beweisenden Stellen zum Gebrauche in den kaiserl. königl. Staaten. Wien 1777.*³ V njem je z datumom 12. 7. 1777 objavljena spremna beseda takratnega dunajskega nadškofa kardinala Krištofa Bartolomeja Antona Migazzija (1714–1803 Wien), zato nekateri ta katekizem imenujejo kar Migazzijev *Veliki katekizem*; pri nas je znan kot Felbigerjev katekizem (Felbiger je bil avtor tega avstrijskega *Velikega katekizma*). Katekizem vsebuje vprašanja in odgovore o veri, upanju in ljubezni, o zakramentih, krščanski pravičnosti in poslednjih rečeh in je bil namenjen učiteljem verouka – krajši različici sta Izvleček iz *Velikega katekizma* in mali katekizem, ki je prirejen za veroukarje in ima dodan abecednik za veroučence. Avtor *Velikega katekizma* je Johann Ignaza von Felbiger (1724–1788), ki je bil od leta 1758 opat avguštinskega samostana v Zahaniju na Poljskem. Njegova šolska reforma v Nemčiji je navdušila katoličane in protestante. Cesarica Marija Terezija ga je leta 1774 povabila na Dunaj in ga imenovala za generalnega komisarja za šolstvo za avstrijsko in češko deželo cesarstva.

³ Katekizem mi je oskrbel Vinko Rajšp.

Felbiger je s sodelavci leta 1776 napisal dvojezični nemški in srbski pripomoček za pravoslavne otroke v Banatu.⁴

Japljev prevod avstrijskega *Velikega katekizma*

Slovenski prevod avstrijskega *Velikega katekizma* je izšel v Ljubljani leta 1779. Najprej je grof J. N. Edling, referent za šolstvo in reformator šolstva na Kranjskem, izdal *Izvečik tega velikega katekizma s vprašanji inu odgovormi*, nato pa je Jurij Japelj, ki ga je pritegnil k sodelovanju ljubljanski škof Herberstein, pripravil tudi dvojezično izdajo celega katekizma: *Ta veliki katekizmus z vprašanji inu odgovormi*. Japljev katekizem je dobesedni prevod avstrijskega *Velikega katekizma*, ki ga je izdala konferenca avstrijskih škofov pod pokroviteljstvom dunajskega nadškofa Migazzija in s sodelovanjem strokovnjaka za šolsko reformo Felbigerja. Japljev *Veliki katekizem* ima samo katekizemska vprašanja in odgovore, ne vsebuje pa uvodovov in opomb, ki v nemški izdaji utemeljujejo vprašanja in predvsem odgovore z navedki iz Svetega pisma. Dve izdaji Japljevega katekizma sta dvojezični (1779, 1789), ostale pa samo slovenske (1787, 1793, 1800, 1804, 1809) (Snoj 1985: 392).

Dajnkov prevod avstrijskega *Velikega katehizma*

Legan Ravnikar (1998: 171–181) je predstavila liturgično terminologijo v Dajnkovih katekizmih, Škafar (1998: 275–295) pa Dajnkovo nabožno slovstvo, tudi tri izdaje Dajnkovega *Velikega katehizma*, in Dajnkovo teologijo (Škafar 1999: 501–525), ki je seveda navzoča tudi v njegovi drugi nabožni literaturi.

Dajnko je leta 1826 prevedel avstrijski veliki katekizem (Felbiger 1777) za Slovence med Muro in Dravo⁵ in ga objavil v dajncici (Dajnko 1826). Prvi izdaji⁶ sta v naslednjih enajstih letih sledili še dve (Dajnko 1833⁷ in 1837⁸). Vsakokratna izdaja Dajnkovega *Velikega katehizma* ima novo dovoljenje Sekovskega

⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Johann_Ignaz_von_Felbiger

⁵ Z jožefinsko preureditvijo škofijskih meja so leta 1785 k Sekovski (graški) škofiji južno od Drave prišle župnije mariborskega okrožja: Sv. Barbara pri Borlu, Zavrč, Leskovec v Halozah, Cirkovce, Sv. Janž na Dravskem polju, Hoče, Slivnica, Ruše, Limbuš, Sv. Magdalena v Mariboru, Devica Marija v Puščavi in Sv. Lovrenc na Pohorju. Tako je okoli 200.00 Slovencev »bilo prideljenih nemški sekovski škofiji« (Kovačič 1928: 324).

⁶ Prvo izdajo Dajnkovega katekizma hranijo: NUK 10247, UBG I 10 405, UKM 27 699, itd.

⁷ Drugo izdajo Dajnkovega katekizma hranita: NUK 10282, TKM T 4-1/1833, itd.

⁸ Tretjo izdajo Dajnkovega katekizma hranijo: NUK 92156, TKM T 4 1/1837, KIP 807, itd.

škofijskega ordinariata v Gradcu in graškega Gubernija za Štajersko. Vzorec dovoljenja, ki predstavlja postopek cerkvenih in civilnih dovoljenj za uradni šolski veroučni učbenik, navajam po drugi izdaji (Dajnko 1833: II):

Nr. 1041. Im vorliegenden Werke: Der grosse Katechismus etc. wird nichts gefunden, was der katholischen Glaubens oder Sittenlehre entgegen wäre, und wird gegen die Drucklegung in geistlicher Beziehung kein Anstand gestellt. – Oder in windische Sprache:

V' nazočni knigi: Veliki Katehizem i. t. d. nič ne je najti, kaj bi bilo proti katoliškemu vernemu ali zadržavanskemu navuki, ino zato v' duhovnem ogledi sme natisnjena biti.

Von dem fürstbischöflich Seckauer Ordinariate zu Gratz am 1. May 1833.

ROMAN,⁹ mp.

Joseph Prasch, mp. Cons. Secr.

Reimprimatur.

Vom k. k. steyerm. Gubernium in Gratz am 19. May 1833.

Franz Krabath, mp., Gub. Rath.

Vorgemerkt.

Vom k. k. Bücherrevisionsamte zu Gratz am 21. May 1833.

Schodl, mp.

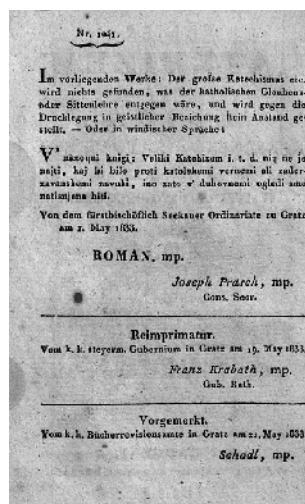

Fusti in male k' meni prid, ne brante njim,
kajti takih je hoxjo kraljestvo. Luk. 18, 16.

Slika 1: Upodobitev
Kristusa z otroki (1833)

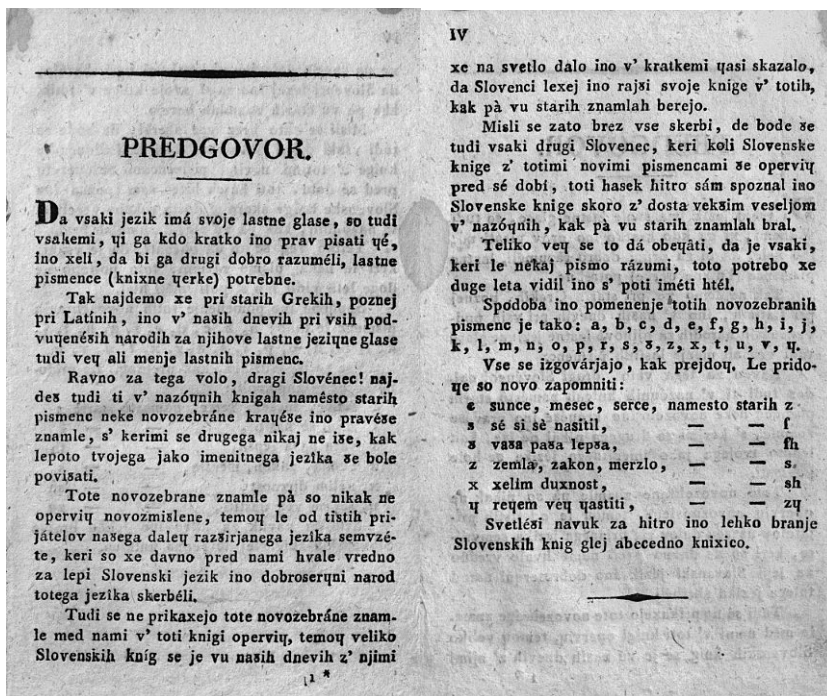
Slika 2: Naslovnica
(1833)

Slika 3: Dovoljenje
(1833)

⁹ Roman Franz Xaver Sebastian Zängerle (1824–1848), sekovski škof.

Dajnko je prevodu katekizma dodal dva *Predgovora*. V prvem, krajšem (Dajnko 1837: III–IV) je predstavljen črkopis dajničica:

Slika 4: Predgovor (Dajnko 1933: III–IV)

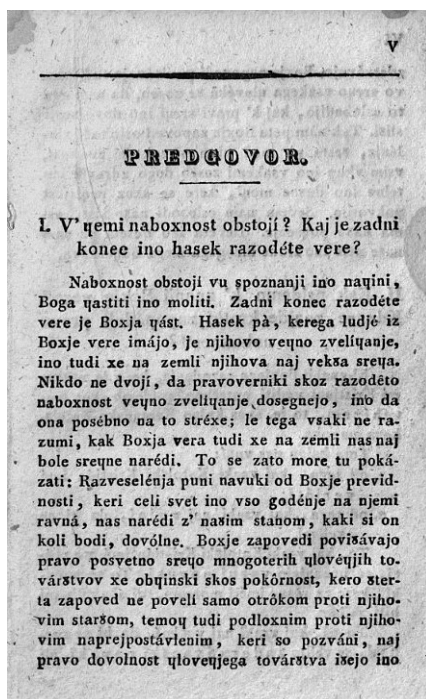
Drugi, daljši predgovor pa učitelja verouka uvaja v vprašanja in odgovore oziroma v vsebino verouka. Bralec v njem spozna Dajnkov vzhodnoštajerski (knjižni) jezik in vsebino avstrijskega uradnega *Velikega katehizma*. V *Predgovoru* objavljam Dajnkova razmišljanja pred katekizemskimi vprašanji in odgovori, ki niso del katekizma. *Predgovor* leta 1833 je enak kot leta 1837 (Dajnko 1833: V–XIII):

Predgovor

I. V' čemi nabožnost obstoji? Kaj je zadni konec ino hasek razodéte vere?

Nabožnost obstoji vu spoznanji ino načini, Boga častiti ino moliti. Zadni konec razodéte vere je Božja část. Hasek pá, kerega ludjé iz Božje vere imájo, je njihovo večno zveličanje, ino tudi že na zemli njihova naj vekša sreča. Nikdo ne dvoji, da pravoverniki skoz razodéto

nabožnost večno zveličanje dosegnejo, ino da ona posébnó na to stréže; le tega vsaki ne razumi, kak Božja vera tudi že na zemli nas naj bole srečne narédi. To se zato more tu pokázati: Razveselénja puni navuki od Božje previdnosti, kerí celi svet ino vso godénje na njem ravná, nas narédi z' našim stanom, kaki si on koli bodi, dovolne. Božje zapovedi povišávajo pravo posvetno srečo mnogoterih človéčjih továrštev že občinski skos pokórnost, kero šterta zapoved ne povelí samo otrókom proti njihovim staršom, temoč tudi podložnim proti njihovim naprejpóstávenim, kerí so pozváni, naj pravo dovolnost človéčjega továrštva íšejo ino zderžávajo. Božje zapovedi povišávajo tudi pravo srečo vsakega človéka še zoseb, da nam vse to oslobodíjo, kaj k'pravi sreči in dovolnosti sliši. Tak nam peta Božja zapoved oslobodi živlénje, šesta pa med hišnimi zakonci, zvestost, vsim vkup ino vsakemi zoseb dugo zdravje ino telne ino dušne moči, kere se skoz nečistost pokvaríjo. Sedma nam oslobodi našo lást, osma našo počtenje. Devéta ino deséta pa nam naše žéle ino zroke mnogega zlega odderžáva.

Slika 5: Predgovor (Dajnko 1933: V–XIII)

II. Kak pridemo k' znanji Božje vere? Kde se znajde kratki zapopádek prave nabožnosti?

K' znanji Božjega razodenja, kero je vsakemi Kristjani vediti potrebno, pridemo skos Katehizem, to je, skos knigo Keršansko-Katoliškega navuka.

Tota kniga nas vuči:

1. to, kaj vsaki Katoliški Kristján imá verjéti;
2. to, kaj vsaki naj včini, da bi se zveličal.

To, kaj vsaki Katolški Kristján imá verjéti, se imenujejo verni navuki. To so navuki, kere za resne iméti moremo, či si zveličani biti želímo.

To pá, kaj vsaki naj včíní, da bi se zveličal, se velijo zaderžávanski navuki, ali zapovedi za našo zaderžávanje. Njih ne smejmo samo znati, temoč tudi spuniti nje moremo.

1. Verni navuki.

Naj imenitnéši verni navuki stojíjo v'apostolski véri; znajde pá se tudi še v'ovih glavah Keršansko Katolškega navuka več vernih navukov, poséбно v' glavi od svetih sakramentov. Naj imenitnéši verni navuki se kratko tak zapopádnejo:

a) Božjo bitje, njegove lastnosti. Predne dužnosti, kere se iz znanja Božjih lastnosti nadájo. Je en Bog; on je od samsebe naj popunéšo, ino zato naše lubavi ino časti naj vrednéšo bitje; on je stvoríteľ, zderžávavec, ino ladavec vsih reči, proti nam naj dobrotliveši, ino proti žalostnim grešnikom milostíven. Človek ga ne smej samo spoznáti, krez vse lubiti ino njegovo volo spuniti; on se ga more tudi bojati, da je vsegavedóči ino vse zná, da je naj svetéši ino vse, kaj je hudo, odmetáva, ino kak naj pravičneši kaštiga.

b) Predni razodéti navuki od treh Božjih peršon
Božjo razodenje nas vuči, da so tri Božje peršone edne naravi ino ednega bitja. Oča, Sin ino Sveti Duh; ono nas tudi vuči, da je Bog Oča vse stvoril, da je druga Božja peršona človek postála, naj bi za naše grehe zadósta včínila, nas skos svojo terplenje ino smert z'nebeškim Očétom sprijaznila, od večnega pogubljenja rešila, nas krepost vučila, ino nam priklád za nasledúvanje dala; da nas Bog Sveti Duh vu svetemi kersti, ino skoz vredno doségnenje drugih svetih sakramentov posvečáva, ali posvečenje v'nas pomnožáva.

c) Od Kristusa sporóčene pomoči k'našemi zveličanji.
Včlovečen Božji Sin Kristus Jezus je premišlávaje Božjih zapovedi, molítbo ino svete sakramente kak pripomóči k'našemi zveličanji sporóčil; on nas je sam molíti, ino tudi keršansko pravico skos to vučil, da nas je od hudega odpominjal ino na dobro ali na krepost primárjal. On je tudi cirkvo, vidljivo zebránje svojih vernikov spočél, kere vudi vsi tisti biti morejo, ki si zveličanje želíjo; on je poslal Svetega Duha, keri vso resnico vuči; on je obéčal pri svojih vernikih ostáti noter do konca sveta. Cirkva je stup ino terdina resnice, njej slíši oblást, dvojo réči vu vernih ino zaderžávanskih navukih razločiti; ona imá Jezu – Krista za nevidítnega, Rimskega papeža pá za vidítnega vajvoda.

d) Od človečjega stana
Perva dva človeka sta resen od Boga pravična ino po njegovi pripodóbi stvorjena; alipà skos svojvolno prelomljenje Božje zapovedi sta se pohujšala. Dobremi sta se odvernula ino na hudo prevzéla. Njúnji greh je nas ob svečéčo (posvečujočo, op. v. š.) milost spravil ino na hudo prenésel. Mi se zato hudóbní otróki na svet porodimo, ino še le skos sveti sakrament kersta otróki ino prijatelji Božji ino vudi Kristusove cirkve postanemo. Skos kerst se pervih staršov greha ravno tak mijemo ino osnažimo, kak se skos sakrament pokóre od duga tistih grehov rešimo, kere po kersti včínimo. Polek tega pá še le ostánemo dužni za naše grehe časne kaštige terpéti. Kaštige pervega greha so mnogotére telne ino dušne težáve ino slabosti, posebno pá smert. Smert obstoji v'ločenji duše od tela. Človečja duša je čisti duh, bitje, kero v'nas misli ino voli. Naša duša je nevmerjoča ino bode na vse veke živéla. Ona bode potém, kak človek dobro ali hudo dela, po smerti plačana ali kaštigana. Tela mertvih ludi bodo na konci sveta vstanule, vsako telo bode s'svojo dušo pá zedinjeno. Ludjé bodo té vsi vkup od Jezu-Krista sojeni, ino dobili ali večno plačo v' nebésah, ali večno kaštigo v' pekli.

2. Zaderžavanski navuki.

Zaderžavanski navuki nas vučijo, našo zaderžavanje tak ravnáti, da se Bogi dopádne.

a) Od dužnosti

Dužnosti so dela, kere smo dužni oprávlati. Občinksi navuk od naših dužnosti je v desetih Božjih zapovedah zapopádnjen. Neke posébné dužnosti pridejo tudi v' glavi od Keršanskega vupanja, od svetih sakramentov, ino posébnó v' glavi od Keršanske pravice naprej, ino se v' totih delih Keršanskega navuka razložijo. Dužnosti pá se tudi tak razstaviti dajo: Dužnosti so mnogotere, najmreč: proti Bogi, proti sebi samemi, ino proti bližnemi. Tote so za vsakega, niéden ne smeji biti v' njih nepodvučen.

b) Predna zapoved Keršanskih zaderžavanskih navukov.

Predna zapoved Keršanskih zaderžavanskih navukov je: Včini iz lubavi proti Bogi vse, kaj se Božjim popunostam priméri, kaj se ti iz Božjih popunosti dava za dužnost, ino kaj je po njegoví razodéti volí dostojno; včini, kaj Jezusov navuk velí, kaj tvojo lastno, resnično, naj bolšo srečo, ino popuno dovolnost tvojega bližnega povišava. Popusti vse, kaj je hudo. Lubi bližnega, kak sebe samega. Bodi kreposten.

c) Kaj je krepost?

Keršansko krepost, od kere se v' navuki čiste nabožnosti govori, nam kniga Keršanskega navuka tak popíše: Keršanska krepost, občinski povédano, je dár, kerega Bog s'posvečéčo milostjo v' našo dušo vlejša, naj bi našo volo za take dela pripravil, kere so po Jezu-Kristovi zapovedi dostojne in večnega življenja vredne.

Krepost, v' občiski besedi, je le edna, ino obstoji v' močni volí, brezi vsega izvzétja, Božjim, Jezu-Kristovim, ino njegove cirkve zapovedam, ino tudi vestnemi poveljenji se pokorno skazati. Iz tote predne kreposti izhajajo vse posébné kreposti, kere se po svojih spočétnih zrokih ali Božje, ali zaderžavanske kreposti velíjo, ino od svojih mnogotérih reči tudi mnogotére iména imájo.

d) Kaj je pobožnost?

Ludjé, keri so za Boga volo krepotni, se imenujejo pobožni. Pobožnost ne obstoji vu lastnomisléčemi, zosebnimi ino nepoštenimi življenji, temoč vu prevéni skerbi, to včiniti, kaj se Bogi dopádne; pobožnost za to obstoji v' oprávljanji takih kreposti, za Boga volo, kere naj vekšo dobróto človéčjega továrštva povišavajo. Vživanje reči totega sveta je pobožnosti ne protivno; kajti pobožnost prepové le hudo vživanje posvetnih reči.

III. Kak se nabožnost more skazati?

Nabožnost, kak se je že v' začétki reklo, se more skos to skazati, da Boga spoznamo, častimo ino molimo.

1. Kdo imá nabožnost?

Nabožnost imá le tisti, keri skaže čast za Boga ino Božje reči, keri vu vsakemi svojemi činenji ino popušénji Boga pred očmi imá, keri je prevéno pripravljen ino maren, se po Božji volí ravnáti, keri Boga tak moli ino časti, kak Bog moljen ino časten biti čé. Is tega se vidi, da se nabožnost znotra ino zvuna more oprávlati.

2. Kak se nabožnost znotra oprávla?

Znotra se nabožnost oprávla, či nad Božjim razodenjem brez vsega dvojenja imámo dopádnjenje, ino se tém, kaj cirkva razlóči ino povelí, pokorno podložimo, se na Boga zanêsemo ino ga lubimo; či svojo serce k' Bogi povzdignemo ino ga za njegovo pomoč prosimo, ino z'

Božjo pripomočjo vse zvesto delamo; či smo pripravljeni njemu služiti; či smo močno k' redi, na njegovi naj sveteši voli iméti dopádnjenje, ino jo zvesto spuniti.

3. Kak se nabožnost zvuna oprávla?

Zvuna se nabožnost oprávla skos popuno spunenje Božjih ino cirkvenih zapovedi, skoz očivestno molitbo ino skoz zvesto nazóčnost pri Božji službi, kere naj imenitneši del pri pravovernikih v' altarskemi priporácanji ino v'pravemi vživanji svetih sakramentov, posebno Presvetega Rešnega Tela obstoji. Tudi moremo skos poslušanje Božje beséde ino skoz branje pobožnih knjig našo znanje v' nabožnosti razširjávati, se na dobro primárjati ino skerbéti, da tega ne pozábimo, kaj smo se že navučili.

4. Pristava

a) Zavolo vernih služebnikov ino duhovnikov

Verne služébnike ino poséбно duhovnike more Kristján, kak strežnike svetih sakramentov, kak take, keri pri Bogi za lustvo prosijo, kak vučitele naj predneših ino naj hasnovitnéših resnic drago poštvávati. Cirkvene navade ino od cirkve za dobro spoznane pobožnosti more on za hvalovrédne iméti ino né zaničávati. Pobožnosti pá ne smé v' lastnovólnih ino še dosta menje v' takih rečah iskati, kere lubav proti bližnemi razžalijo, ali nas vu spunjenji naših dužnosti odderžavajo.

b) Zavolo prave nabožnosti.

Prava nabožnost, s' kero se verne dela skazati ino poséбно naše molitbe oprávlati morejo, obstoji pred vsem drugim vu čisto zebrani misli, pred Bogom brez radovolnega raztrošenja, ino tudi v' tem, da naše serca ino žele z' njim zedinimo.

Zapopadek

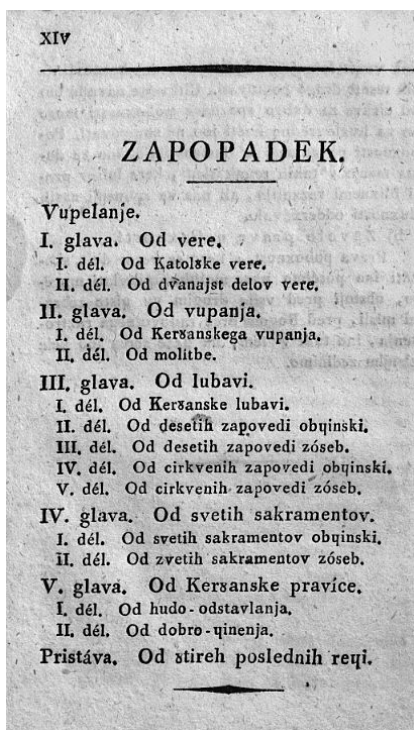
Predgovoru sledi *Zapopadek* (Dajnko 1833: XIV), tj. kazalo prevedenega *Velikega katekizma*. Dajnko napove, da bo krščanski katoliški nauk predstavljen v (1) petih glavah (poglavjih): Od vere (vera), Od vupanja (upanje), Od lubavi (ljubezen), Od svetih sakramentov (sveti zakramenti) in Od keršanske pravíce (krščanska pravica); in (2) *Pristávi* (dodatek): Od štireh poslednih rečih (štiri poslednje reči). Sledi kratko *Vupelanje* (Dajnko 1833: 15), tj. neke vrste uvod, ki že začénja z vprašanji:

Pitanje: Kaj se velí Katehizem?

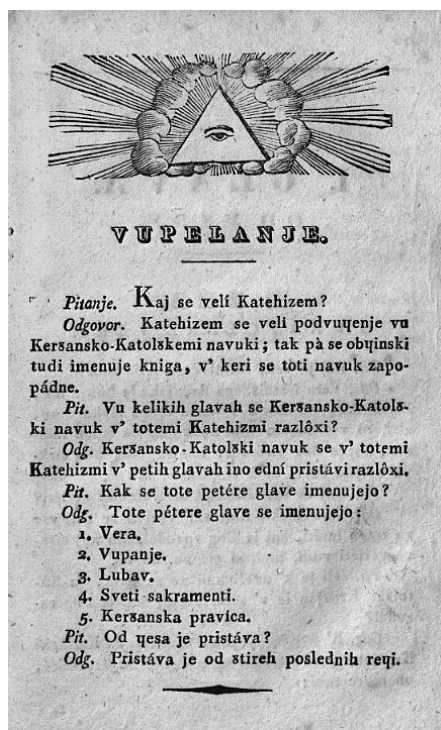
Odgovor: Katehizem se velí podvučenje vu Keršansko-Katoliškemu navuki; tak pá se občinski tudi imenuje kniga, v' keri se toti navuk zapopádne. (VK 1837: 15)

Pit. Vu kelikih glavah (op. poglavjih) se Keršansko-Katolški navuk v' totemi Katehizmi razlóži?

Odg. Keršansko-Katolški navuk se v' totemi Katehizmi v' petih glavah ino edni pristávi razlóži. (VK 1837, 15)

Slika 6: Zapopadek (Dajnkovo 1933: XIV)

Slika 7: Vupelanje (Dajnkovo 1933: 16)

Opombe v Dajnkovem Velikem katehizmu

V nadaljevanju predstavljam izbrana vzorčna vprašanja z odgovori, ki kažejo način katekizemskega predstavljanja katoliške potridentske in »avstrijske« teologije v 18. in 19. stoletju. Gre za dragocene katekizemske opombe, ki jih je Dajnkovo prevedel po prvi nemški izdaji; kranjski Japljev prevod leta 1779 teh opomb nima.

Peter Dajnkovo v *Velikem katehizmu* nikjer ne omenja avtorjev nemške predloge – Felbiger (1788) in škof Migazzi (1803) sta umrla pred izidom Dajnkovega prevoda –, zato pa v prvih dveh izdajah na naslovnici navaja sebe kot prevajalca.¹⁰ V tretji izdaji Dajnkovo ni omenjen, na naslovnici je zapisano le, da gre za *tretjo nasvetlodanje*. V Dajnkovem prevodu tudi ni naveden avtor opomb, Felbiger,

¹⁰ Na svetlo dal Peter Dainko, Kaplan pri mestni fari v Radgoni (Dajnkovo 1826).

Drugokrat na svetlo dal Peter Dainko, tehant, šolnega okraja priglednik ino farmošter pri Veliki Nedeli (Dajnkovo 1833).

kar pa ne zmanjšuje njihovega pomena. Pomembno je, da jih je Dajnko vključil v svoj prevod in z njimi dodatno svetopisemsko pojasnil katehetske odgovore na vprašanja, kar je bilo za tiste čase zelo pomembno in teološko dragoceno. Dajnko je v vseh treh izdajah vzhodnoštajerskega velikega katekizma objavil enake podčrtne opombe (prevedel jih je po prvi Felbigerjevi izdaji avstrijskega Velikega katekizma). Predstavljam jih po prvi izdaji katekizma (Dajnko 1826), in sicer navajam katekizemsko vprašanje in odgovor, pri odgovoru pa opombo, ki jo je Dajnko v besedilu označil s črko in jo je dodal podčrto, navajam v tekočem besedilu v ležečem tisku in z levim umikov, tako da jo dopolnim s svetopisemskim navedkom iz Svetega pisma (SSP 2000):

Pit(anje). Je k' zveličanji že zadosta, da Katolški kristján le v' serci verje, kaj je Bog razodél?

Odg(ovor). K' zveličanji je ne zadosta, da Katolški Kristjan le v' serci verje, kaj je Bog razodél, on more tudi

1. svojo vero skoz dela kazati, a)¹¹.

2. kaj v' serci verje, či je potrebno, tudi z' vustami očivéstno spovedati. b)¹². (VK 1837: 16–17)

Pit. Zakaj moremo verjéti, kaj je Bog razodél?

Odg. Verjéti, kaj je Bog razodél, moremo zato, da je Bog večna resnica c)¹³ ino neskončana mudrost, kera ne kani, ino se tudi ne dá kaniti.

Pit. Kera Božja osóba je Sveti Duh?

Odg. Sveti Duh je tretja Božja osóba, u)¹⁴ on je pravi Bog. y)¹⁵

¹¹ ^{a)}Kaj hasne, moji brati! Či kdo reče, da imá vero, pà ne imà dél; jeli bode ga vera zmogla zveličati? Jak. II. 14. Ravno kak je telo brez duše mertvo, tak je vera brez dél mertva. Jak. II. 26.

SSP 2000: Kaj pomaga, moji bratje, če kdo pravi, da ima vero, nima pa del? Mar ga lahko vera reši? Jak 2,14. Kakor je namreč telo brez duha mrtvo. Tako je mrtva vera brez del. Jak 2, 26.

¹² ^{b)}S' sercim se verje k' pravici, verna spoved z' vustami pà postáne na zveličanje. Rim. X. 10. SSP 2000: S srcem namreč verujemo, in tako smo deležni pravičnosti, z usti pa izpovedujemo vero, in tako smo deležni odrešenja. Rim 10,10.

¹³ ^{c)}Spočétek tvojih beséd je resnica. Ps. CXVIII. 160. SSP 2000: Načelo tvoje besede je resnica. Ps 118, 160.

¹⁴ ^{u)}I. Joan. V. 7.

SSP 2000: 1 Jn 5,7.

¹⁵ ^{y)}Joan. XV. 26. ino XVI. 13. 14. 15.

SSP 2000: Jn 15,26 in 16,1, 16,14 16,15

Pit. Od koga Sveti Duh ishaja?

Odg. Sveti Duh od Očeta ino Sina zraven Bog ishaja. v)¹⁶

Pit. Kde nas Sveti Duh posvečáva?

Odg. Sveti Duh nas posvečáva:

1. Vu Svetem kersti. e)¹⁷

2. Vu sakramenti pokóre.

3. Keliko koli krat druge svete sakramente vredno dosegnemo.

Pit. Kaj še Sveti Duh v' nas dale včini?

Odg. Sveti Duh nam razsvétli naš razum, nas vučí, f)¹⁸ ino primárja, po Božji voli delati, g)¹⁹ ino nam podeli svoje dare. h)²⁰

Pit. Keri so dari Svetega Duha?

Odg. Dari Svetega Duha so: 1. Dár mudrosti. 2. Dár razuma. 3. Dár svetovanja. 4. Dár moči. 5. Dár vednosti. 6. Dár pobožnosti. 7. Dár Božjega straha. i)²¹

¹⁶ v) Joan. XV. 26. ino XVI. 13, 14, 15.

SSP 2000: Jn 15,26 Jn 16,13 16,14 16,15.

¹⁷ e) On nas je ne zavolo dél pravice, kere smo opravili, temoč zavolo svoje milosti skos kerst prerójenja ino skos ponovljenje Svetega Duha odkupil. Tit. III. 5.

SSP 2000: On nas je rešil, a ne zaradi del pravičnosti, ki bi jih storili mi, marveč po svojem usmiljenju, s kopeljo prerójenja in prenovitve po Svetem Duhu. Tit 3.5.

¹⁸ f) Odžalitel Sveti Duh pà, kerega bode Oča v'mojem imeni poslal, bode vas vse vučil. Joan. XIV. 26.

SSP 2000: Tolažnik pa, Sveti Duh, ki ga bo Oče poslal v mojem imenu, on vas bo učil vsega, (kar sem vam povedal). Jn 14,26.

¹⁹ g) Bog je, kerí v' nas obojno, volenje ino spunenje, po svojemi dopádnjeni oprávla. Fil. II. 13.

SSP 2000: Bog je namreč tisti, ki po svojem blagohotnem načrtu udejanja v vas hotenje in delovanje. Flp 2,13.

²⁰ h) Dari so resen mnogotéri, Duh pà le eden; tudi opravila so mnogotére, Gospod pà le eden, kerí vse vu vsih oprávla; – to vse pà oprávla le eden ino ravno tisti Duh, kerí vsakemi dáva, kak če. I. Kor. XII. 4. 6. 11.

SSP 2000: Različni so milostni darovi, Duh pa je isti. Različna so dela, isti pa je Bog, ki dela vse v vseh. Vse to pa uresničuje en in isti Duh, ki deli vsakemu posebej, kakor hoče. I Kor 12,4 12,6 12,11.

²¹ i) Izaía. XI. 2. 3. (V Dajnkovi opombi ni zapisano svetopisemsko besedilo ampak samo navedeck).

SSP 2000: Na njem bo počival Gospodov duh: duh modrosti in razumnosti, duh sveta in moči, duh spoznanja in strahu Gospodovega« Iz 11,2.

Pit. Jeli se znajdejo neki stopáji, ali povišani kraji nebeškega veselja?

Odg. Znajdejo se stopáji, ali povišani kraji nebeškega veselja; kdo je več dobrega včinił, bode v' nebi tudi več plačan. x)²²

Pit. Kaj nas premišlavanje nebeškega veselja vuči?

Odg. Premišlavanje nebeškega veselja nas vuči:

1. Naj vse križe ino terpenja dovolno prenašamo, da je težáva totoga časa nikaj ne proti veličestvi, kero se nam bode v' nebi razodéło. t)²³

2. Da se vso posvetno veselje nebeškemi veselji ne dá pripodóbiti.

Opomb je v Dajnkovem *Velikem katehizmu* zelo veliko, nekaj sem ji izbral in predstavil, da bi lažje razumeli nemškega avtorja in tudi Dajnkoovo odločitev, da jih je prevedel. Katekizemski odgovori so utemljeni v Svetem pismu. Svetopisemske opombe bi bile primerna snov za samostojno razpravo. S teološkega vidika opombe niso svetopisemska revolucija v avstrijskem *Velikem katehizmu*, vendar pa kažejo, da je vladalo vse večje zanimanje za Sveto pismo tudi med nekaterimi habsburškimi teologi. Pomembno je, da je Dajnko tako teološko usmeritev v Avstrijskem cesartvu poznal in jo je upošteval v slovenskem prevodu.

Prevod avstrijskega *Velikega katehizma* kaže, da je Dajnko v prostoru med Dravo in Muro želel uzakoniti vzhodnoštajersko različico slovenskega knjižnega jezika; njen zunanji znak je bila pisava dajničica. Dajnko je bil izjemno deloven, vztrajen in goreč slovenski severovzhodnoštajerski duhovnik, ki je Slovencem Sekovske (graške) škofije omogočil, da so med letoma 1826 in 1838 imeli enako katekizemsko besedilo kot Dunajčani in Gradčani. Pomembno je, da Dajnko vključil v prevod vse opombe, ki so bile v originalnem avstrijskem *Velikem katehizmu* in so bile ponekod obširnejše in daljše kot vprašanja in odgovori. Škoda, da ni objavil še trideset strani dolgega poglavja *Uvod o verstvih in o*

²² x) *Kdo redko seja, bode tudi redko žnjel, kdo pa obilno seja, bode tudi obilno žnjel. II. Kor. IX. 6. Drugi bliskét je na sunci, drugi na meseci, ino drugi na zvezdah, ino tudi zvezde so v' bliskéto med sobo razločene. Tak bode tudi vu od mertvih – vstanenji. Telo bode v' nesperhlivosti pa gorstanilo. I. Kor. XV. 41. 42.*

SSP 2000: Kdor varčno seje, bo tudi varčno žel, kdor pa obilno seje, bo tudi obilno žel. 2 Kor 9,6.

Drugo je veličastvo sonca in drugo veličastvo lune in drugo veličastvo zvezd. Zvezda se namreč od zvezde razlikuje po veličastvu. Tako je tudi z vstajenjem mrtvih. .. Mrtvi bodo vstali nepropadljivi. 1 Kor 15,41 15,42.

²³ t) *Jas mislim, terpljenje totoga časa se pridočemi veličestvi, kero bode v' nas razodéto, nikak ne dá pripodóbiti. Rim. VIII. 18.*

SSP 2000: Mislim namreč, da se trpljenje sedanjega časa ne dá primerjati s slavo, ki se bo razodela v nas. Rim 8,18.

Svetem pismu,²⁴ saj bi tako avstrijski Febigerjev katekizem bil v celoti preveden v slovenščino (tudi Japljev kranjski prevod tega poglavja ni imel).

Avstrijski *Veliki katehizem*, ki sta ga je prevedla v slovenščino Japelj (kranjska različica slovenskega jezika) in Dajnko (vzhodnoštajerska različica slovenščine) je bil veliko bolj »katoliški« kot Napoleonov, ki ga je prevedel Vodnik (1811). Elisabeth Germain (1992: 301–302) je Napoleonov katekizem imenovala »cesarski«. Francija je imela takrat »en sam katekizem«, ki je bil »cesarski«, med tem ko so Avstrijci, Nemci in Slovenci imeli »papeškega« – uvod v francoski katekizem je napisal cesar Napoleon (IZPIS 2020: 3–4), uvod v avstrijski katekizem pa dunajski nadškof kardinal Migazzi (Migazzi 1777: III. – IV).

Dajnkov prevod avstrijskega *Velikega katehizma* je prinesel v slovenske katoliške šole med Dravo in Muro, ki so spadale pod sekovsko škofijo, »avstrijsko« sholastično in tridentinsko teologijo. Opombe, ki jih je Dajnko prevedel, so slovenskim bralcem omogočile svetopisemsko razlago, ki je ponatančila katekizemske odgovore.

Zaključek

Dajnkov katekizem je Slovincem v Sekovski škofiji nadomestil Parhamerjevega, ki je bil v prvi izdaji (1758) jezikovno blizu kajkavščini in je imel kajkavski črkopis, vzhodnoštajerski slovenski jezikovni različici pa se je približal v drugi (1764) in tretji izdaji (1777). Dajnko je prevedel Febigerjev avstrijski *Veliki katehizem* v vzhodnoštajerski (pokrajinski knjižni) jezik, vse tri izdaje (1826, 1833, 1837) je natisnil v dajnčici. Vrednost Dajnkovega *Velikega katehizma* je predvsem teološko pastoralna. Slovincem med Dravo in Muro je ponudil moden in kakovosten katekizemski učbenik, ki so ga hkrati uporabljali na velikem Dunaju in v manjših slovenskih krajih. Dajnkov prevod *Velikega katehizma* je dobil trikrat dovoljenje za natis, s tem pa je postal tudi uradni šolski učbenik za Slovence v Sekovski škofiji. Dajnkova *Predgovora* v katekizmu sta dva. V prvem *Predgovoru* je na dveh straneh predstavil svojo pisavo dajnčico, zanjo je navduševal »dragega Slovenca« in pohvali vse tiste, »keri so že davno pred nami hvale vredno za lepi Slovenski jezik ino dobroserčni narod totoga jezika

²⁴ Prim. Einleitung in die Kenntniß der Gründe wie auch der allgemeinsten und die wesentlichsten Lehren der christkatholischen Religion. Unter dem Vorsitze Gr. Hochfürstlichen Eminenz des Herrn Kardinals und Erzbischofs zu Wien, Christoph aus den Grafen von Migazzi, berichtet und gut geheissen. *Der grosse Katechismus mit Fragen und Antworten samt der Einleitung in die Kenntnis der Gründe der Religion und den beweisenden Stellen zum Gebrauche in den kaiserl. königl. Staaten*, Wien 1777, 1–32.

skerbeli!« (Dajnko 1826: III). Drugi *Predgovor* (Dajnko 1833: V–XIII) pa je pedagoški, saj pastoralno usmerja v spoznavanje krščanskega nauka in konkretno življenjsko uporabnost *Velikega katehizma*. Pomembno je, da je Dajnko prevedel vse opombe iz uradne avstrijske izdaje. Na nekaterih straneh so svetopisemske opombe celo daljše od samega besedila vprašanj in odgovorov. Dajnkova zasluga je, da svetopisemskih besedil v opombah ni samo navajal, ampak jih je tudi objavil v slovenskem jeziku, kar pomeni, da je imel pri prevajanju *Velikega katehizma* na mizi tudi *Sveto pismo Stare in Nove zaveze*. Prav ta Dajnkova odločitev je omogočila uporabnikom katekizma, da so imeli v opombah slovenske svetopisemske navedke, ki so jih učitelji lahko uporabljali ob katekizemski razlagi. Gre za Dajnkovo teološko dodano vrednost *Velikemu katehizmu* – njegov prevod katekizma je zaradi opomb celovitejši, bolj svetopisemski in tudi zato bolj teološki kot Japljev, ki ne vsebuje Felbigerjevih svetopisemskih opomb.

Kratice

KIP – Knjižnica Ivana Potrča, Ptuj

NUK – Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

SKL – Semeniška knjižnica, Ljubljana

SSP – Slovenski standardni prevod Svetega pisma, 1996

TKM – Teološka knjižnica, Maribor

UBG – Universitätsbibliothek, Graz

UKM – Univerzitetna knjižnica, Maribor

VK – Veliki katekizem

Literatura

Ivan ANDOLJŠEK, 1978: *Naš začetni bralni pouk, I*. Ljubljana: Univerzum.

Peter DAJNKO, 1826: *Veliki katehizem, to je, kniga keršansko – katoliškega navuka vu pitanjah ino odgovorih*. Na svetlo dal Peter Dainko, Kaplan pri mestni fári v' Radgoni. V' Radgoni, v' Alojz Wajcinger'ovemi knigiši. Z' pismencami Andraša Lajkama v' Gradci.

Peter DAJNKO, 1833: *Veliki katehizem, to je, kniga keršansko-katoliškeganavuka vu pitanjah ino odgovorih*. Drugokrat na svetlo dal Peter Dainko, tehant, šolnega okraja priglednik ino farmešter pri Veliki Nedeli. V Radgoni, v' Alojz Wajcinger'ovemi knigiši. Natisk in papir od Andraša Lajkama v' Gradci.

Peter DAJNKO, 1837: *Veliki katehizem, to je, kniga keršansko – katoliškega navuka vu pitanjah ino odgovorih*. Tretjo nasvetlodanje, V' Radgoni. A' Alojz Wajcinger'ovemi knigiši. Natisek ino papir od Andraša Lajkama Naslednikov v' Gradci.

Johann Ignaz von FELBIGER, 1777: *Der grosse Katechismus mit Fragen, und Antworten samt der Einleitung in die Kenntniß der Gründe der Religiom und den beweisenden Stellen zum Gebrauche in den kaiserl. königl. Staaten.* Wien.

Elisabeth GERMAIN, 1992: *Katekizem cesarski.* France Škrabl, priredil. *Katehetsko-pedagoški Leksikon.* Ljubljana: Katehetski center Knjižice. 301–302.

IZPIS, 2020 = Ispis is pervopisa Zesarske skrivne pisavnize. V poslopju Tuillerie 4. dan malitravna 1804. *Vodnikov katekizem. Kershanski navuk Ilirske deshele vsét is Katehisma sa vse zerkve Franzoskiga Zesarstva. Se najde per H. W. Korn Bukve prodajavzu.* (Zora 139). Ur. Irena Orel, Martina Orožen in Marko Jesenšek. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. 15–16.

Jurij JAPELJ, 1793: *Ta veliki Katekismus s' prashanjami, inu odgovormi sa ozhitnu, inu posebnu podvuzhenje mladih ludy v' zesarskih krajlevih deshelah,* kateriga je Is Nemshkiga na Slovensk Jesik prestavil, inu sdaj na novu pregledal, inu popravil Jurij Japel, Director pèr svetimu Petru v' Lublani. V' Lublani.

Marko JESENŠEK, 2015: Vzhodnoštajersko in kajkavsko besedje v prevodu Parhamerjevega katekizma. *Poglavja iz zgodovine vzhodnoštajerskega jezika.* (Zora 110). Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnost, Filozofska fakulteta. 75–84.

Marko JESENŠEK (ur.), Bernard RAJH (ur.), 1998: *Dajnkov zbornik.* (Zora 3). Maribor: Slavistično društvo Maribor.

Franc KOVAČIČ, 1928: *Zgodovina Lavantinske škofije. 1228–1928.* Maribor : Lavantinski kn. šk. ordinariat.

Andreja LEGAN RAVNIKAR, 1998: Liturgična terminologija v Dajnkovih katekizmih. *Dajnkov zbornik.* (Zora, 3). Referati s simpozija v Črešnjevcih. Ur. Marko Jesenšek in Bernard Rajh. Maribor: Slavistično društvo Maribor. 171–181.

Christoph Bartholomäus Anton MIGAZZI, 1777: *Wir Christoph von Gottes Gnaden der H. K. Kirche.* Wien den 12. Heumonats 1777. *Der grosse Katechismus mit Fragen und Antworten samt den beweisenden Stelle.* Wien. III–IV.

Martina OROŽEN, 1973: Jezikovno in knjižno izročilo prekmurskih in štajerskih pisateljev. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 9/1, 127–137.

Bernard RAJH (ur.), 1998: Dajnkovo berilo. (Zora 4). Maribor: Slavistično društvo Maribor.

Alojzij Slavko SNOJ, 1985: Naši katehetski viri in učbeniki do razsvetljenstva. *Bogoslovni vestnik* 45/1, 43–62.

Alojzij Slavko SNOJ, 1985: Naši katehetski viri in učbeniki od razsvetljenstva do srede dvajsetega stoletja. *Bogoslovni vestnik* 45/4, 389–410.

Ciril SORČ, 2011: Jurij Japelj dogmatik. *Japljev zbornik.* Ur. Marjeta Humar. Kamnik: Občina, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 205–216.

SSP 2000 = *Sveto pismo Stare in Nove zaveze.* Slovenski standardni prevod. Osnovna izdaja, Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije. <https://www.biblija.net/biblija.cgi?l=sl>

Vinko ŠKAFAR, 1998: Nabožno slovstvo Petra Dajnka. *Dajnkov zbornik.* Referati s simpozija v Črešnjevcih. Uredila Marko Jesenšek in Bernard Rajh. (Zora 3). Maribor: Slavistično društvo Maribor. 275–295.

Vinko ŠKAFAR, 2003: Prispevek radgonskih kapucinov k ohranjanju slovenščine v 17. in 18. stoletju. *Zbornik soboškega muzeja* 7. Murska Sobota: Pokrajinski muzej. 17–51.

Vinko ŠKAFAR, 2005: Slovenski utrip v Radgoni v drugi polovici 18. in v 19. stoletju. *Zbornik soboškega muzeja* 8. Murska Sobota: Pokrajinski muzej. 171–183.

Vinko ŠKAFAR, 1999: Versko slovstvo v dajnci. *Bogoslovni vestnik* 59/4, 501–525.

Vinko ŠKAFAR, 2020: Vodnikov katekizem v primerjavi z Japljevim in starejšimi (teološki vidik). *Vodnikov katekizem. Kershanski navuk sa Ilirske deshele vsét is Katehisma za vse zerkve Franzoskiga Zesarstva*. (Zora 139). Uredili Irena Orel, Martina Orožen, Marko Jesenšek. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. 306–321.

Valentin VODNIK, 1811: *Kershanski navuk Ilirske deshele vsét is Katehisma sa vse zerkve Franzoskiga Zesarstva. Se najde per H. W. Korn Bukveprodajavu*.

Zusammenfassung

DAJNKOS VELIKI KATEKIZEM FÜR KATHOLISCHE SLOWENEN ZWISCHEN MUR UND DRAU

Peter Dajnko (1797–1873) und der österreichische große Katechismus (1777) bilden den Ausgangspunkt für die Analyse des Gebrauchs der slowenischen Sprache im 18. und 19. Jahrhundert, und zwar im Raum zwischen den Flüssen Drau und Mur, gehörend zur Diözese Seckau. Insbesondere interessiert das Gebiet um die beiden Radgona, heute das österreichische Bad Radkersburg und das slowenische Gornja Radgona. Im Mittelpunkt der Diskussion steht der Wiener Große Katechismus (*Der grosse Katechismus mit Fragen, und Antworten samt der Einleitung in die Kenntniß der Gründe der Religion und den beweisenden Stellen zum Gebrauche in den kaiserl. königl. Staaten*, Wien 1777), den Peter Dajnko in die oststeirische Landesvariante der slowenischen Schriftsprache übersetzte und dreimal herausgab (1826, 1833 und 1837). Alle drei Ausgaben wurden in seiner neuen Dajnce-Schrift gedruckt, obwohl er selbst bis 1821 die Bohoričica und nach der Abschaffung von Dajnce (1839) die Gajica-Schrift verwendete. Bei Dajnkos Übersetzung des Großen Katechismus ist die Schriftart allerdings weniger wichtig, denn besonders wertvoll ist die Entscheidung, den deutschen Text in die oststeirische Landesvariante der slowenischen Schriftsprache zu übersetzen, die dadurch noch beliebter geworden ist.

Dajnkos slowenischer Großer Katechismus ist insbesondere als Schulbuch für den slowenischen katholischen Religionsunterricht in den Schulen zwischen Drau und Mur von Bedeutung. Vorgestellt und transkribiert werden Dajnkos Vorwort (*Predgovor*) und einige Beispiele biblischer Notizen, die früher vom Jurij Japelj nicht übersetzt und veröffentlicht wurden, obwohl er ein bekannter Bibelübersetzer war. Mit der Übersetzung des Großen Österreichischen Katechismus erhielten die zur Diözese Seckau gehörenden Slowenen zwischen Drau und Mur denselben Katechismus für ihre Schulen, den sie zumindest zeitweise in Wien, Graz, Ljutomer, Ormož und ebenso in der heutigen Pfarrei Gornja Radgona verwendeten. Mit Hilfe des Großen Katechismus lernten sie bereits in der Schule die „österreichische“ Katechismus-theologie in ihrer Muttersprache kennen, die interessante Zitate aus biblischen Texten notizenweise einbezog, was für die damalige Zeit wichtig und theologisch fortgeschritten war.